

Referanser:

Plan for diakoni i Den norske kirke (KM06/07), Sett de undertrykte fri, om menneskerettighetene (KM 09/14), Diakontjenesten (KM 09/11), Likeverd, tilrettelegging og inkludering (KM 09/12), Kirke og helse (KM 09/15), Forbruk og rettferd (KM 10/96), Truet liv – troens svar (KM 04/07), Sluttrapport for prosjektet «Skaperverk og bærekraft – et kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn» (KM 16/17), Statsbudsjettet 2020, -Satsing på kirkens diakonale samfunnsansvar (KR 68/18), Fordeling av midler 14 millioner ekstra til diakonstillinger (KR 10/19), Revisjon Plan for diakoni (KR 30/19), Revidert Plan for diakoni (KR 67/19)

Arkivsak: 17/03450-24

Saksdokumenter:

KR 67/19: Revidert plan for diakoni

Innspill til Revisjon av Plan for diakoni

Sammendrag

Vedlagt følger sakspapiret «Revidert Plan for Diakoni» til Kirkerådet. MKR gis anledning til å komme med innspill i saken.

Forslag til vedtak

Mellomkirkelig råd har følgende innspill til saken om Revidert Plan for Diakoni:

.....

Referanser:

Plan for diakoni i Den norske kirke (KM06/07), Sett de undertrykte fri, om menneskerettighetene (KM 09/14), Diakontjenesten (KM 09/11), Likeverd, tilrettelegging og inkludering (KM 09/12), Kirke og helse (KM 09/15), Forbruk og rettferd (KM 10/96), Truet liv – troens svar (KM 04/07), Sluttrapport for prosjektet «Skaperverk og bærekraft – et kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn» (KM 16/17), Statsbudsjettet 2020, -Satsing på kirkens diakonale samfunnsansvar (KR 68/18), Fordeling av midler 14 millioner ekstra til diakonstillinger (KR 10/19), Revisjon Plan for diakoni (KR 30/19) Innspill til Revisjon av Plan for diakoni (MKR 36/19)

Arkivsak: 17/03450-23

Saksdokumenter:

Versjon til KR Plan for diakoni i Den norske kirke

Revidert Plan for diakoni (**Foreløpig**)

Sammendrag

Gjeldende Plan for diakoni i Den norske kirke ble vedtatt av Kirkemøtet i 2007. Det har skjedd store endringer i kirke og samfunn siden den gang. I løpet av de tolv årene diakoniplanen har eksistert, har kirken høstet mange erfaringer. Spesielt gjelder dette innenfor områdene «Vern om skaperverket» og «Kamp for rettferdighet». Eksempelvis har klimautfordringene blitt akutte, og flyktning- og migrasjonssituasjonen i verden påvirker oss på en annen måte enn tidligere. En revidert og oppdatert diakoniplan vil være et godt redskap for utvikling av kirkens diakonale arbeid i en fase der betydningen av diakonien løftes fram og styrkes med økte ressurser.

På lokalt plan har menigheter også gjort seg viktige erfaringer knyttet til metoder og arbeidsmåter i det diakonale arbeidet. Samhandling og samskaping med andre aktører har blitt enda viktigere enn tidligere. Målet er å legge til rette for at det diakonale arbeidet skal ha en bedre metodisk og innholdsmessig plattform, samtidig som det kan være i dynamisk samspill med utfordringene som til enhver tid er aktuelle.

Det ble satt av god tid til arbeidet med revisjonen for å sikre en bred og involverende prosess fra de diakonale fagmiljøene og bispedømmene. Høringen involverte alle nivåer i kirken, fra menighetsråd, via fellesråd til bispedømmeråd og biskop.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

Kirkemøtet vedtar revidert Plan for diakoni.

Saksorientering

Bakgrunn

Nåværende sektorplan i diakoni ble vedtatt av Kirkemøtet i 2007 (KM 06/07), og gjort gjeldende fra 01.01.2008. Planen er tatt i bruk over hele landet, og også diakonale organisasjoner og institusjoner forholder seg til den. Den har vist seg å være et viktig redskap i utviklingen av diakonien lokalt. Planen bidrar til utvikling av diakonal kompetanse blant frivillige og ansatte både når det gjelder diakoniforståelse og i diakonal praksis. Ett resultat er at antall menigheter med lokale planer stadig øker. I årsstatistikken rapporterer alle menigheter på hvorvidt de har utarbeidet en lokal diakoniplan. Dette har vært et godt utgangspunkt for å dokumentere kirkens samfunnsengasjement i menigheter og viser mangfoldet av kirkens diakonale tjenester lokalt.

Kirkerådet har igangsatt et arbeid med hvordan sektorplaner for de forskjellige fagområdene kan danne grunnlag for en helhetlig menighetsplan. Dette er beskrevet i sak KR 31/19. Tanken er å utvikle maler og digitale verktøy som letter menighetenes planarbeid og kan bidra til at de ulike arbeidsfeltene ses i sammenheng lokalt. På nasjonalt nivå vil det være behov for oppdaterte sektorplaner som grunnlag for menighetenes arbeid. Nåværende plan for diakoni er den eldste av sektorplanene, og arbeidet med en revisjon av denne ble igangsatt i høsten 2017. I en *revisjon* er det ikke naturlig å gjøre omfattende endringer, da større endringer fordrer en nyskriving av sektorplanen. I tillegg til å oppdatere innholdet i planen, var det et ønske om å redusere lengden på sektorplanen. Den reviderte utgaven tar derfor ikke mål av seg å beskrive hele bredden i det diakonale arbeidet som foregår nasjonalt og internasjonalt. Planen inneholder en overordnet gjennomgang av diakoniens begrunnelse, form og innhold slik den forstås i Den norske kirke. Et hovedmål er å gi inspirasjon og redskaper til lokalt arbeid.

Hvorfor revisjon av Plan for diakoni?

Gjeldende Plan for diakoni har elementer av å være et grunnlagsdokument samtidig som den presenteres som en plan. Det er en sjangermessig utfordring. Etersom bestillingen kun er en revidering, ikke en nyskriving av planen, er denne utfordringen fortsatt til stede i det reviderte dokumentet. Begrepet *Plan for diakoni*, er imidlertid så godt innarbeidet i lokalt arbeid og diakonale fagmiljøer at vi vurderer det dithen at å gi nytt navn til dokumentet, vil skape forvirring. Det synes spesielt lite hensiktsmessig i en tid der kirken er i ferd med å utvikle helhetlige menighetsplaner.

Etter at gjeldende Plan for diakoni kom ut, er det gjennomført et skille mellom stat og kirke. I forbindelse med det, er det registrert en viss usikkerhet hos offentlige samarbeidspartnere når det gjelder å ha kirken som samarbeidspartner. Ett eksempel er usikkerhet blant enkelte politimestre om kirkens fortsatte rolle som samvirkeaktør etter skillet. Grunnlovens § 16 som angir at Den norske kirke skal være en landsdekkende folkekirke, danner likevel et godt grunnlag for fortsatt samarbeid mellom kirken og offentlige aktører. En oppdatert plan for diakoni er et godt hjelpemiddel for å bekrefte kirken som samarbeidsaktør.

Det har skjedd mange endringer i kirke og samfunn siden gjeldende plan ble laget: Det nasjonale og internasjonale glir stadig mer over i hverandre, og det er derfor naturlig at dette kommer enda mer til syne i en revidert diakoniplan. Samfunnet har blitt stadig mer pluralistisk og globale trender og bevegelser gir synlige

konsekvenser lokalt. Klimaendringer og migrasjon er noe av dette. Folk forventer å bli sett og tatt imot i sine møter med kirken i sorg og glede.

Det er utviklet mange nye konsept og ressurser i de tolv årene som har gått siden Plan for diakoni ble vedtatt. Det har kommet flere viktige dokument, både nasjonalt og fra det verdensvide kirkefelleskapet: *Diakoni kontekst* (Det lutherske verdensforbund, LVF), *Misjon i kontekst* (LVF) *Sett undertrykte fri* (KM), *Kirke og helse* (KM), *Miljøledelse i kirken* og andre dokumenter knyttet til klima og miljø, *Liv i mangfoldig fellesskap* (LVF), *Kirken i det offentlige rom* (LVF). I tillegg har samarbeidspartnere som Helsedirektoratet kommet med aktuelle dokumenter, som *Samhandlingsreformen*, *Rundskriv om retten til tros- og livssynsutøvelse og veiledere for å forebygge selvmord, -om lindrende behandling og om tiltak ved katastrofer og ulykker*. Innholdet i disse dokumentene har relevans for utviklingen av diakonien og danner et bakteppe for revideringen. Det blir for omfattende å nevne dokumentene spesifikt i diakoniplanen, men de vil bli tilgjengeliggjort som digitale ressurser

Proessen mot revidert plan for diakoni

Det har vært gjennomført en prosess med bred forankring. Representanter for diakonale institusjoner og organisasjoner, studiesteder, fagforening, kirkelige ansatte i menigheter og bispedømmer har sittet i en referansegruppe. En redaksjonskomité med fagpersoner fra lokalt og regionalt arbeid og institusjoner i tillegg til Kirkerådet, har arbeidet med tekster. Utkastet til revidert Plan for diakoni ble sendt ut på en begrenset høring via høringsportalen på nettsiden www.kirken.no 1.april 2019. Alle bispedømmekontorene var høringsinstanser, og ble i tillegg bedt om å utfordre 3-5 menigheter, 1-2 proster og kirkeverger fra små og store fellesråd. Sentrale utdanningsinstitusjoner, fagforeninger samt diakonale institusjoner var også høringsinstanser og UFUNG kom på eget initiativ med høringsssvar. I tillegg lå revidert Plan for diakoni til åpen høring via høringsportalen til www.kirken.no. Det kom inn 68 svar, noe som indikerer en høy svarprosent.

I det følgende trekkes de viktigste tilbakemeldingene fra høringene fram, sammen med en kort beskrivelse av hvordan de er forsøkt ivaretatt i det reviderte dokumentet som følger denne Kirkemøtesaken.

Hvilke endringer og vurderinger er gjort?

Definisjonen

Som en del av diakoniplanen vedtok Kirkemøtet i 2007 følgende diakonidefinisjon:

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.»

Høringsssvarene gir en tydelig tilbakemelding på at gjeldende definisjon av diakoni er godt innarbeidet både i fagmiljø og i menigheter. Elementene i definisjonen er fortsatt aktuelle teologisk og med hensyn til samfunnsutviklingen.

Struktur

I høringsutkastet var strukturen i planen bygget rundt den diakonale arbeidsmetoden

«se-bedømme-handle». Den nye strukturen ble av mange oppfattet forvirrende da innholdet i planen ikke lot seg sortere inn i metodens delstruktur. Begrepet *bedømme* ble problematisert av flere høringsinstanser. Metoden kom ikke til sin rett da den ble gjort til struktur for hele dokumentet. Flere høringsinstanser påpekte behovet for å beholde den gamle strukturen som var bygget opp omkring de fire temaområdene i definisjonen. I det nye utkastet er derfor diakoniplanens opprinnelige struktur i stor grad opprettholdt, med noen endringer i overskrifter og rekkefølge på innhold.

Metoden se-bedømme-handle

Metoden ble både hilst velkommen og satt spørsmålsteget ved. De fleste ønsket en mer utførlig metodebeskrivelse. I den bearbejdede versjonen har derfor arbeidsmetode fått egen overskrift. I tillegg er det utviklet et eget kapittel med beskrivelse av hvordan en lokal diakoniplan kan utvikles. Etterspørselen etter metodeverktøy kan samtidig delvis bunne i at høringsutkastet ikke var ledsaget av de eksisterende ressursene som følger den gjeldende planen, med konkrete metoder og verktøy til bruk lokalt.

Språk

De fleste høringsvarene påpekte at planen var for ordrik og preget av for mye fagspråk. Ønsket om en kortere og mer lettlest plan var relativt samstemt. Bearbejdet utkast er derfor kortere og teksten er forenklet. Flere høringsinstanser syntes dessuten at utkastet var preget av formuleringer som skaper et skille mellom *oss* og *dem* og at tanken om diakoni som veldedighet fortsatt gjennomsyrrer deler av tekstene. Disse tilbakemeldingene er også forsøkt ivaretatt i den bearbejdede versjonen.

Diakoni som både holdning og handling

Flere høringsinstanser savnet beskrivelsen av diakoni både som *holdning* og *handling*. Formuleringer rundt dette perspektivet er delvis hentet tilbake fra gammel tekst og noe er formulert på nytt.

Tema som ble etterlyst

En del høringsinstanser ønsket større vekt på FNs bærekraftsmål, misjon, innovasjon og samhandling med det offentlige og andre aktører. Noen etterspurte også det samiske perspektivet. Disse temaene er forsøkt skrevet inn eller forsterket i innledning og kapittel 4.

Menighetsdiakoni og institusjonsdiakoni

Det var blandet respons på hvordan planen beskriver forholdet mellom menighetsdiakoni og institusjonsdiakoni. Flere høringsinstanser la vekt på behovet for at planen er konkret, relevant og anvendelig i lokalt menighetsarbeid. Fokuset på lokalt arbeid er derfor beholdt. Språket i planen er imidlertid forsøkt bearbejdet slik at den i større grad kan anvendes både av diakonale institusjoner og menigheter.

Samfunnsanalyse

Responsen på samfunnsanalysen var sprikende. Noen mente den var for politisk, andre at den var for pessimistisk og at det var for mange påstander uten kildehenvisninger. Andre mente at problemstillingene var for globale eller at samfunnsanalysen og planen ikke var tidløs nok. Formuleringer, eksempler og momenter som lett kan oppfattes for politiske eller lite tidløse, er tatt bort eller endret. Flere påpekte også at klimatrusselen og den økologiske krisen nå er så akutt at dette må gjenspeiles enda tydeligere i teksten. Samfunnsanalysen er nå integrert i

kapittel 4 som beskriver temaene nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. De fleste anliggender har vært forsøkt tatt inn. For at planen ikke skulle bli for lang, har det samtidig ikke vært mulig å ivareta alle.

Teologisk grunnlag

Flere savnet økt betoning av forsoningen i Jesu død og oppstandelse og det kristne håpet. Dette er tatt hensyn til i nytt utkast. Noen ønsket også å legge gudstjenesten til grunn for den diakonale tjenesten. Dette representerer imidlertid en større teologisk diskusjon. Ettersom verken eksisterende plan eller høringsutkastet berører dette elementet, er det vurdert at det ikke er dekning for å kunne ta dette inn.

Frivillighet

Det er tilbakemelding på at økt fokus på frivillighet er et godt grep. Behovet for verktøy og kompetanse på dette området synes stort. Frivillighet nevnes flere steder i den reviderte planen, men ressurser og verktøy knyttet til frivillighet må primært utvikles eller gjøres tilgjengelig som et tillegg til diakoniplanen.

Ansvar og ledelse

Flere høringsinstanser opplevde det reviderte utkastet som forvirrende når det gjelder ansvar og ledelse. I utkastet til høring fremsto rollene som menighetsråd, kirkelige fellesråd og diakon som uklare og delvis overlappende. Det er endret. Ansvar og ledelse utdypes i tillegg noe mer i kapittel 5.

Avslutningsvis kan det sies at i et så omfattende område som diakonien representerer, er det umulig å omtale alle feltene på en dekkende måte i en kortfattet og overordnet plan. I oppfølgingen vil derfor den reviderte planen ledsages av ressurser som utvikles kontinuerlig og gjøres tilgjengelig digitalt.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Utgifter knyttet til utvikling av nettversjon og lansering av revidert Plan for diakoni gjøres over eksisterende budsjetter. Likeså utgifter til utvikling av ressursbank for diakoni og kompetansehevende kurs for frivillige og ansatte.

Plan for diakoni i Den norske kirke

Innhold

Kap. 1 Innledning	3
Kap. 2 Diakoniens teologiske grunnlag	3
Kap. 3 Arbeidsformer, roller og metoder.....	4
Kap. 4 Diakonale utfordringer i praksis – lokalt planarbeid	6
4.2 Nestekjærlighet.....	7
4.3 Inkluderende fellesskap	8
4.4 Vern om skaperverket.....	9
4.5 Kamp for rettferdighet.....	9
Kap. 5 Frivillighet, ansvar og ledelse	10

Visjonen for Den norske kirkes diakonale tjeneste:

*Guds kjærlighet til alle mennesker og alt det skapte,
virkeliggjort gjennom liv og tjeneste.*

Kap. 1 Innledning

Den norske kirke definerer diakoni slik:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.

Hovedmålet med Plan for diakoni er at den skal være retningsgivende for den diakonale refleksjonen og en hjelp til å utarbeide lokale diakoniplaner. Det er nødvendig med en bearbeiding, konkretisering og tilpasning av de fire diakonale temaene i definisjonen ut fra lokale behov og forutsetninger. Det er også nødvendig å foreta en prioritering innenfor hvert tema. Jo flere som bidrar til å skape den lokale diakoniplanen, jo flere kan få et eierforhold til den. Særlig de som er målgruppe for tiltak og aktiviteter, bør involveres i planprosessen. Diakoni er imidlertid ikke bare tiltak og aktiviteter. Den utgjør også en *dimensjon*. I diakonale organisasjoner og institusjoner kan det gi seg uttrykk i verdigrunnlag, organisering og identitet. I menigheten kan denne dimensjonen uttrykkes gjennom gudstjenestefeiring, forkynnelse, trosopplæring og barne- og ungdomsarbeid.

Plan for diakoni er primært rettet mot menighetenes diakonale virksomhet i lokalsamfunnet. Samtidig er det et ønske at planen er relevant for institusjoner og organisasjoner planen og at gjensidig samarbeid kan styrkes. Diakoniplanen vektlegger en grunnlagstenkning om diakoni som etter hvert har vunnet frem i Den norske kirke. Den underslår likevel ikke de mange variasjoner og tradisjoner som til sammen utgjør en berikende helhet.

I det økumeniske arbeidet har diakonien en sentral plass. I dag fokuseres det mer på hva som kan gjøres sammen enn på hva som skiller teologisk. Internasjonalt kommer dette til uttrykk ved at Kirkens verdensråd og Det lutherske verdensforbund har styrket sitt diakonale samarbeid med andre kirke og trossamfunn for eksempel i arbeid med klima og flyktninger. Den sammen tendensen finner man i Norge.

2030-agendaen med bærekraftsmålene representerer en felles agenda som kirkene deler med stater, kommuner, næringsliv og ulike aktører i sivilsamfunnet. Bærekraftsmålene er verdens felles mål for å bekjempe fattigdom, verne om livet på jorda og skape fredelige og bærekraftige samfunn for alle. Mange av målene har tema som kirker har vært opptatt av og kjempet for i lang tid. Derfor er de et nyttig rammeverk både for å fortolke kirkens eget samfunnsengasjement, og for å utvikle og fordype samhandling med kommuner og andre aktører.

Kap. 2 Diakonien teologiske grunnlag

Den norske kirke vil være en tjenende kirke. Diakonien er en del av kirkens samlede oppdrag. Den er forankret i fellesskapet og den enkeltes liv både i holdning og handling. Det teologiske utgangspunktet for diakonien finnes i det oppdraget Gud har gitt kirken, og er en del av den kristne troen på Gud som skaper, frelser og fornyer. Gud skapte i begynnelsen og skaper og opprettholder fortsatt, noe som gir håp for livet. Mennesket er skapt i Guds bilde til å være medmenneske. Alle mennesker er utlevert til hverandre, og avhengige av hverandre og av jorden. Ingen lever av seg selv eller for seg selv.

Diakoni bygger på at Gud ble menneske i Jesus Kristus. Fordi Gud har blitt menneske, levd et liv til etterfølgelse og overvunnet døden og dødskreftene, frigjøres vi til et nytt liv. Alle mennesker er kalt til å følge Kristus. Han levde og virket i folks hverdag. Der helbredet han syke, stod opp for

mennesker i utsatte livssituasjoner, refset de som hadde makt og viste omsorg (Matteus 4,23). Slik Kristus elsker oss, skal vi elske hverandre. Vi skal utøve omsorg for hverandre og for jorden.

Den hellige ånd styrker troen og myndiggjør mennesker til innsats. Dåpen gir del i Kristus, og den dømte blir del av den verdensvide kirken og det kristne fellesskapet. Den hellige ånd gir kirken og enkeltmennesker kraft, mot og håp til å handle på Guds kall til tjeneste for verden.

Å gjøre troen virksom i handling, betyr å spørre på ny og på ny: Hvem er min neste? (Lukas 10,25-37) Det er å stille seg til disposisjon, både som fellesskap og enkeltperson, og spørre: «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?» (Lukas 18,41). Det er å dele fellesskap og ressurser med marginaliserte, syke, sultne, tørste og isolerte (Matteus 25,35ff). Evnen til å gjøre det gode er nedlagt i alle mennesker (Romerne 2,14). Kristus kaller til felles tjeneste med andre mennesker, til det beste for mennesker og jorden.

All diakoni springer ut av nestekjærlighet. Det er perioder i livet hvor man har evne og mulighet til å gi, andre ganger trenger man selv å få. Gjensidighet er et nøkkelord. En del av diakonien er å bære byrdene for hverandre. Livsbetingelsene er ulike. Noen har det vanskeligere enn andre, og mulighetene for endring er forskjellige. Omsorg og nestekjærlighet bygger på gjensidighet, likeverd og respekt for den andre.

Inkluderende fellesskap er et viktig uttrykk for kirkens medmenneskelige omsorg. Kirken er en kropp med mange ulike lemmer (1. Korinterbrev 12). I dette fellesskapet møtes et stort mangfold av mennesker. I et inkluderende fellesskap skal den enkelte både se og bli sett. Der gis gjensidig trøst og hjelp, der frigjøres nye krefter og nytt håp.

Gud vil at mennesket skal ta vare på jorda. Menneskelig aktivitet og ressursbruk truer nå planter og dyr, livet i havet og mennesket selv. Når det står i 1. Mosebok: «fyll jorden og legg den under dere», betyr det at mennesket skal bruke jordens ressurser, men ikke drive overforbruk. Kirken forstår mennesket som avhengig av alle dets relasjoner; til Gud, til medmennesket, til seg selv og til resten av skaperverket. Engasjement for klima og miljø er en følge av en slik forståelse. Elementer fra samisk tradisjon kan være en hjelp til å oppdage dette.

Kampen for rettferdighet innebærer et aktivt engasjement for medmennesker. Det er derfor nødvendig å ha klart for seg årsakene til nød og lidelse. En del av diakoniens oppdrag er å bidra til å endre samfunnsmessige strukturer som fratar mennesker livsmuligheter. Å vise solidaritet er å ta opp kampen for rettferdighet og fred.

Kap. 3 Arbeidsformer, roller og metoder

Kirken er en del av samfunnet lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det er nødvendig å ha klart for seg diakoniens egenart, muligheter og begrensninger. Innsatsen kan være rettet mot omsorg og fellesskap eller forandring og problemløsning. Det overordnede perspektivet må være at kirkens diakoni står sammen med alle mennesker av god vilje i arbeidet for en bedre verden.

Diakoni i hverdagen

Generelt gir diakonien seg utslag i en *allmenn diakoni* som kommer til uttrykk i mange situasjoner i hverdags- og menighetslivet. Gjennom livet vil alle komme i situasjoner hvor de trenger andre. Den enkelte og fellesskapet utfordres til handling når medmennesker møter små og store kriser.

Diakoni i menigheten

Menighetene har særlige muligheter i lokalmiljøet ved de bånd som er knyttet mellom kirke og folk. Kirken er på en særlig måte kalt til å møte menneskers åndelige behov. Gjennom kirkelige handlinger

kommer kirkens ansatte i nærkontakt med flertallet i befolkningen. Diakoni er en dimensjon i alt som skjer i en menighet. Samtidig organiseres diakoni i egne tiltak og aktiviteter. Gjennom dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd kommer kirken i berøring med livssituasjoner som utfordrer til diakonalt nærvær og engasjement. Det skjer også i gudstjenesten, i kulturelle aktiviteter, trosopplæring og barne- og ungdomsarbeidet. Menighetens diakonale tiltak kan rette seg både mot kirkemedlemmer og mot lokalbefolkningen generelt. De kan være komplementære til eller utfylle offentlige tjenester.

Samarbeid med ulike aktører

Kirken samarbeider med andre aktører på ulike måter. Den enkleste formen er å utveksle informasjon og å rådføre seg med hverandre. Videre kan man samordne tiltak, bygge nettverk eller drive tiltak sammen. Begrepet «samskaping» brukes om en arbeidsform basert på likeverdig samarbeid mellom offentlig sektor, fagmiljøer, frivillig sektor og innbyggere. For den lokale kirke kan samskaping som arbeidsform være et supplement til eksisterende samarbeid med kommunen, og på denne måten vitalisere samarbeidsforholdet til kommunen. Fellesrådet kan ved sitt samarbeidsforhold til kommunen bidra til at kirke og kommune møtes på arenaer der samskaping og sosial innovasjon kan utvikles.

Påvirkningsarbeid

Med bakgrunn i den innsikt og den erfaring som møtet med ulike menneskers livssituasjon gir, har kirken et ansvar for å være pådriver overfor myndigheter og beslutningstakere. I situasjoner hvor menneskeverdet står på spill eller når personer eller grupper har behov for å formidle sine erfaringer, kan kirken være pådriver gjennom involvering, dialog og ytringer i det offentlige rom.

Spesialisert og internasjonal diakoni

Den *spesialiserte diakonien*¹ finner sted i de mange diakoninstitusjoner og diakoniorganisasjoner som nasjonalt og internasjonalt driver sin virksomhet på vegne av kirken. De er gjerne organisert ved siden av kirken som organisasjon, og handler ofte på oppdrag fra det offentlige. Oppdragene løses noen ganger i nært samarbeid med menigheter.

Mange av de diakonale utfordringene er internasjonale. Kirkens Nødhjelp ivaretar humanitære katastrofer og utviklingsarbeid på oppdrag fra Den norske kirke. Gjennom bl.a. Fasteaksjonen deltar menighetene i dette arbeidet. Både på lokalt menighetsnivå og på nasjonalt plan støtter kirken også misjonsorganisasjoner og andre diakonale organisasjoners bistand- og utviklingsarbeid. Kirkens arbeid med menneskerettigheter, klima og bærekraftsmålene skjer i samarbeid med globale økumeniske organisasjoner og er en del av *den internasjonale diakonien*.

Metoder

Metode er en planmessig fremgangsmåte for å løse en utfordring. I utformingen av en plan er prosessen like viktig som sluttproduktet. Det finnes mange gode metoder i både norsk og internasjonal kontekst, og i arbeidet med lokal plan står man fritt i valg av fremgangsmåte. Med inspirasjon fra blant annet Kirkenes Verdensråd og Det lutherske Verdensforbund, er flere diakonale metoder blitt tilgjengelige for norske menigheter. Her presenteres én av dem:

Se-bedømme-handle² er en tre trinns diakonal arbeidsmetode med røtter i Latin-Amerika. I metoden er det sentralt å fremme medvirkning, myndiggjøring og mulighet for konkret handling. Målet er å bygge et samfunn som er rettferdig og godt for alle. Man utfordres til å være bevisst på rådende maktforhold, til å utfordre strukturer som fremmer urett og til å gi rom for de stemmene som

¹ lenke til diakonale stiftelser og organisasjoner

² lenke til ressurs

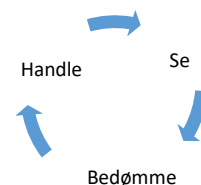
vanligvis ikke blir hørt. Mennesker som er personlig berørt av utfordringene, er sentrale aktører i prosessen med å definere problemer og løsningsstrategier.

Å *se* betyr å gjøre en grundig analyse av den nåværende situasjonen ved hjelp av samfunnsvitenskapelig metode og andre disipliner. Det å få frem ulike erfaringer og perspektiver er viktig. Hvordan oppfattes situasjonen for mennesker i utsatte livssituasjoner? Hvilke erfaringer har man fra egen diakonal praksis og fra andre som engasjerer seg for endring og utvikling?

Å *bedømme* sammen innebærer i denne metoden å vurdere det en kom fram til i forrige trinn ut fra et teologisk perspektiv. Hvordan utfordrer menneskers eller skaperverkets utsatthet oss i lys av Bibelens budskap? På hvilken måte utfordres kirken til handling? Dette arbeidet kan hjelpe kirken til bruke sin profetiske stemme og påpeke urett.

Å *handle* gjøres ved å benytte innsikten fra den foregående kartleggingen og bedømmingen til å utforme konkrete tiltak og aktiviteter. De kan være rettet mot hele lokalsamfunn, grupper eller enkeltmennesker. Medvirkning i planlegging så vel som i handling er en viktig verdi i arbeidet.

Metoden er sirkulær. Det betyr at handlingene gir grunnlag for igjen å se, bedømme og handle, revidere måten man handler på og ta vare på det som er godt.

Kap. 4 Diakonale utfordringer i praksis – lokalt planarbeid

Med utgangspunkt i de fire temaene i diakonidefinisjonen, kan dagens situasjon kartlegges, analyseres og endres gjennom konkret handling. Kapitlet er derfor bygget opp omkring temaene *Nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet*. Diakonale utfordringer kan berøre flere av temaene samtidig.

4.1 Strategiske spørsmål

Hvordan berører samfunnsutfordringene oss som kirke og på hvilken måte utfordrer det oss til handling og engasjement? Lokale planer må ta utgangspunkt i de kontekstuelle forholdene. I arbeidet kan man ha nytte av noen av disse spørsmålene:

Hvor er ressursene?

- Hvem har engasjement for hva?
- Hvem har hvilke evner, ferdigheter, erfaringer og perspektiv?
- Hvordan kan flere inkluderes?
- Hvilke relasjoner, nettverk og grupper i lokalsamfunnet kan det spilles på?
- Hvilke materielle og økonomiske ressurser finnes?

Hvor er utfordringene?

- Hvem er i spesielt utsatte livssituasjoner?
- Hvem er utestengt fra fellesskap?
- Hvordan kan kirken bidra til at mennesker og lokalsamfunn opptrer bærekraftig?
- Hvilke globale utfordringer kan man gjøre noe med lokalt?

- Hvordan prioriterer vi?
- Hvordan kan vi involvere bredt til en samtale om disse utfordringene?

Refleksjon rundt disse spørsmålene i menighetsråd, diakonitvalg og staber, sammen med de som er berørt, kan gi hjelp til å prioritere det viktigste. Det er også avgjørende at mennesker som er særlig berørt av utfordringene er involvert i hele prosessen. Da kan man utvikle et arbeid i takt med menighetens eller institusjonens behov og ressurser.

4.2 Nestekjærlighet

Kirken vil inspirere til et liv i nestekjærlighet. Mennesker er gjensidig avhengige av hverandre. Nestekjærlighet i praksis handler både om små, enkle handlinger og om store, krevende tiltak.

Alle mennesker trenger å bli møtt med nestekjærlighet, både i glede og i sorg. I krisesituasjoner og vanskelige perioder er dette behovet ekstra stort. Her enkeltmennesker, menighetsfelleskap og institusjoner et ansvar. Noen utfordringer krever spesialkompetanse og spesiell organisering i tillegg til det som kan ytes på det mellommenneskelige plan. Det er ikke alltid mulig å endre vanskelige livssituasjoner. Av og til er diakoniens oppgave å være til stede, hjelpe et menneske til å leve med sin smerte, tåle den andres lidelse og gå et stykke vei sammen.

Kommunene står overfor komplekse utfordringer uten nødvendigvis å ha ressurser som står i forhold til disse. Lokale organisasjoner og næringsliv inviteres til sosial innovasjon ved å bidra til løsninger gjennom fornyet sosial praksis. For kommunene anses frivillighet som en viktig ressurs. Her kan menigheter og institusjoner være viktige medspillere lokalt, i samhandling med kommunen. Barn og unge blir ekstra utsatt når omsorgspersoner har problemer. Samlivsbrudd, innteksttap, sykdom og død er noen eksempler på livssituasjoner som utfordrer oss til handling. Når mennesker dør hjemme i stedet for på institusjon, kan de lokale behovene for kvalifisert sjelesorgsarbeid ved livets slutt bli større.

Spørsmål til refleksjon (sette i tekstboks):

- Hvordan kan vårt arbeid preges av nestekjærlighet?
- Hvem er vår neste i vårt lokalmiljø?
- Hvordan kan vi se alle i vårt lokalmiljø?
- På hvilken måte kan vi oppmuntre hverandre til å vise nestekjærlighet?
- Hvordan kan holdninger påvirkes?

Selv om mennesker er skapt til nestekjærlighet, leveres det ikke alltid ut. Ved å sette navn på det som hindrer i å gjøre praktisk nestekjærlighet, for eksempel usikkerhet, frykt, egoisme, likegyldighet og forakt, kan man lettere gjøre noe med det.

I den lokale diakoniplanen kan man ha fokus på forkynnelsen, slik at nestekjærlighet jevnlig er tema i prekenen og i andakter for alle aldersgrupper. I menighetens plan for trosopplæring kan man ha konkrete mål når det gjelder både kunnskap og handling innenfor dette feltet.

Mange mennesker har behov for stillhet, hvile og langsomhet. Kirken kan legge til rette for retreat, stille rom, åpne kirker, pilegrimsvandring med mer. Artikler og reportasjer i menighetsblad, lokalavis og på nett kan knyttes til nestekjærlighet.

Sjelesorg står sentralt i kirkens diakoni. Mange mennesker ønsker en mulighet til samtale om eksistensielle spørsmål. Det er derfor viktig at kirken fortsetter å bygge ut samtaletilbud og

møteplasser lokalt. I samarbeid med ulike aktører møter kirken pårørende og etterlatte. For å sikre tilstrekkelige ressurser og god beredskap, må det foreligge lokale planer til bruk ved kriser, ulykker og katastrofer. Slike planer skal samordnes med bispedømmets planer og ressurser.

Etiske problemstillinger rundt abort og bioteknologi utfordrer kirken. Kirken må holde frem menneskeverdet i samtaler om bioteknologi og funksjonsnedsettelse, legge til rette for mangfoldige fellesskap og problematisere en rangering av hva som er et verdig liv. Samtidig er det viktig at kirken møter mennesker i sårbare situasjoner med både medmenneskelighet, klokskap og profesjonalitet. Et godt samarbeid med helsevesenet er avgjørende.

Vold rammer flere enn man tror. Både seksuell vold, annen fysisk vold og psykologisk vold setter dype spor i menneskers liv og rammer familier og lokalsamfunn hardt. Kirken har sammen med ulike aktører ansvar for å forebygge, avdekke og bekjempe vold og overgrep. Det er utviklet veiledningshefter til bruk ved mistanke om eller anklage mot frivillige og ansatte om overgrep. Kirkens kan bidra i lokalsamfunnet ved å formidle kunnskap og forståelse om dette. Menigheten kan bidra til at både barn og voksne vet hvem de skal kontakte når de trenger hjelp. Det er utviklet kurs og materiell til bruk i kompetanseheving på dette feltet.

4.3 Inkluderende fellesskap

Et grunnleggende aspekt i kristen tro er at mennesket er skapt til fellesskap. Å styrke båndene mellom mennesker og knytte nye bånd der forhold er gått i stykker, er en diakonal utfordring. Gode fellesskap gir mulighet til både å yte og ta imot. Gode fellesskap inkluderer og har plass til mangfoldet av mennesker og livserfaringer.

Tradisjonelle relasjonsmønstre og fellesskapsformer er i endring i alle aldersgrupper. Økt migrasjon kan føre til kulturelle endringer lokalt. Ensomhet og mangel på tilhørighet rammer mange. Samtidig etableres det nye fellesskapsformer, blant annet gjennom digitale medier.

Spørsmål til refleksjon (tekstboks):

- Hvem mangler fellesskap, hvem faller utenfor i vårt lokalmiljø?
- Er eksisterende fellesskap åpne og inkluderende?
- Er gudstjenesten og andre fellesskap tilrettelagt for mennesker med annen kulturell eller språklig bakgrunn?
- Hva er til hinder for fellesskap og hvordan kan vi gjøre noe med disse hindringene?
- Hvordan møter vi fremmedfrykt og polarisering?

Gudstjenesten er menighetens hovedsamling. Lokale tiltak både før, under og etter gudstjenesten er viktig. Språklig variasjon i liturgi og salmer, universell utforming og annen tilrettelegging er viktig for å speile samfunnet. Kirkens kulturelle aktiviteter skal formidle håp, mening og opplevelse av tilhørighet. Menighetens fellesskap for barn og unge skal gi grunnlag for livsmestring og ha plass til de unges liv og erfaringer. Ulike steder for å møtes på tvers av generasjonene kan gi mye fellesskap. Nye møteplasser kan bidra til at fordommer og stereotyper bygges ned.

Forsoningsarbeid er en viktig oppgave for kirken og menighetene. Det handler om å gjenopprette brutte relasjoner. Det kan dreie seg om forhold i enkeltmenneskers liv, forhold mellom grupper i et lokalmiljø og forhold mellom etniske grupper eller land.

Norge er bygd på territoriet til to folk - samer og nordmenn, jfr. Grunnloven §110A. Fornorskingen av samene har skapt dype sår som ikke ennå er helet. Kirkens rolle i denne historien utfordrer til et forsoningsarbeid som synliggjør og ivaretar det samiske mangfoldet. Samenes rett til eget språk, historie, kulturelle uttrykk, næringsvirksomhet og medbestemmelse må også være sentralt i kirkens diakonale arbeid. Ved å ta på alvor samenes virkelighetsforståelse og liv, skapes det rom for å styrke samisk identitet.

4.4 Vern om skaperverket

Klimakrisen er akutt. Konsekvensene blir tydeligere over hele jorden og skaper frykt og usikkerhet hos mange. Samtidig svekkes det biologiske mangfoldet svært raskt. Både klimaendringer og tap av biologisk mangfold er i stor grad menneskeskapt. Nødvendig omstilling til mer bærekraftig produksjon og forbruk går for sakte til å imøtekomme disse utfordringene. Mennesker som lever nær naturen og er avhengig av denne, merker klimaendringene først og sterkest. Folk som lever i fattigdom og utsatte områder rammes hardest. Samtidig berører klimaendringene alle.

Spørsmål til refleksjon (tekstboks)

- Hvordan kan vi arbeide med en bibelsk og kontekstuell forståelse av Guds skaperverk og mennesket som del av det?
- Hvordan kan vi bidra til at enkeltmennesker og lokalsamfunn handler bærekraftig?
- Hvordan kan vi løfte fram alternativer til forbrukersamfunnets idealer og livsstil?

Med utgangspunkt i lokale og globale utfordringer finnes det mange muligheter for å øke livskvaliteten samtidig som man minsker klimafotavtrykket. Bærekraftmålene kan være en felles plattform i samarbeid med andre. Å være «Grønn menighet» er ett av mange tiltak. Dette kan gi inspirasjon og ideer til mange av kirkens arbeidsfelt.

Gudstjenesteliv, salmer og forkynnelse kan bidra til at mennesker ser seg selv i sammenheng med skaperverket. Trosopplæringen kan utfordre barn, unge og deres familier til forandring når det gjelder forbruk, miljø og rettferd. Dette kan gjerne skje i samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner. Kirken kan ved å tilby handlingsalternativer ta barn og unges engasjement og frykt for egen fremtid på alvor.

Naturen er for mange et godt sted for undring, hvile og glede over skaperverket. Pilegrimstradisjonen kan gi oss tilbake verdier som oppbrudd, enkel livsførsel, langsomhet, stillhet og vilje til å dele.

Som grønn menighet er man en del av kirkens program for miljøledelse sammen med grønne fellesråd og andre miljøsertifiserte enheter. I tillegg til det holdningsbyggende arbeidet legger denne ordningen til rette for et målrettet arbeid for å redusere kirkens eget klimafotavtrykk.

4.5 Kamp for rettferdighet

Jesus valgte å stå på fattiges og utstøttes side og kritisere rike og mektige. På samme måte kan ikke kirken stille seg likegyldig til mennesker som kjemper for å overleve. Kirken er kalt til å utfordre urettferdighet og maktmisbruk. Kirken må stå på rettferdighetens og solidaritetens side sammen med dem som rammes av fattigdom og urett. Diakoni handler ikke bare om å hjelpe. Det handler også om kampen for et samfunn der alle behandler hverandre som reelt likeverdige. Diakoni handler om å myndiggjøre og utruste mennesker til å stå opp for egne og andres rettigheter og til å delta i å bygge inkluderende og demokratiske samfunn.

Globale utfordringer er blitt lokale. Utfordringer knyttet til klimaendringer, fattigdom, krig, undertrykkelse, menneskehandel og flukt berører også lokalmiljøet. Den økonomiske ulikheten øker i

Norge som ellers i verden, og rammer enkeltmennesker hardt. Ulikhet kan også bidra til polarisering, svekke tilliten mellom mennesker og utfordre samfunnskontrakten. Gjennom kirkelige handlinger kommer menigheten i kontakt med mennesker som opplever urett eller utenforskap, og utfordres av økende forskjeller mellom grupper i lokalsamfunnet.

Spørsmål til refleksjon (tekstboks):

- Hvordan kan vi bidra til å sette rettferdighet på samfunnets dagsorden?
- På hvilken måte kan menighetens kompetanse og erfaring brukes for å utfordre beslutningstakere?
- Hvordan kan kirken bli en effektiv stemme for rettferdighet i det offentlige rom?
- Hvilke konkrete grep kan menigheten ta for å bekjempe moderne slaveri eller menneskerettighetsbrudd?
- Hvordan kan menigheten være en relevant samarbeidspartner for kommunen i å hindre at den økonomiske ulikheten øker?
- Hva kan vi gjøre sammen for å bekjempe fattigdom og menneskerettighetsbrudd andre steder i verden?

Kirken kan, både i egen virksomhet og i samarbeidstiltak lokalt, bestrebe seg på å skape arenaer som er tilgjengelig for alle, uavhengig av økonomi. Tiltak for å bistå utsatte familier eller tiltak rettet mot flyktninger kan være med på å motvirke utenforskap og skiller mellom mennesker, og gir samtidig kirken verdifull kompetanse og troverdighet til å være en stemme mot urett i det offentlige rom.

De fleste menigheter gir konfirmanter og andre muligheten til å vise global solidaritet gjennom den årlige fasteaksjonen til Kirkens Nødhjelp. Gjennom misjonsavtaler eller annet vennskapssamarbeid knyttes menighetsmedlemmer sammen med mennesker i den globale kirke. Menigheter, fellesråd eller prostier kan også gå sammen om å utforske hvordan menighetene kan bidra til global rettferdighet, for eksempel gjennom bli «slavefrie fellesskap» i innkjøp og i sin bruk av tjenester som oppussing, catering og renhold.

Menigheten kan gjerne samarbeide med næringslivet om bærekraftsmålene. Det kan handle om alt fra å redusere plastavfall til å utforske om bedrifter oppfyller menneskerettighetene i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Der kirken gir mennesker mulighet til å bli møtt og lyttet til, hjelp til å tolke livet og samfunnet, og handlingsalternativ mot urettferdighet og kriser, er den også med på å gi håp. Kirkens oppgave er å skape fellesskap som både ivaretar og utfordrer, og å formidle håp om en bedre fremtid i både ord og handling.

Kap. 5 Frivillighet, ansvar og ledelse

5.1 Lokalt planarbeid i menighet

Menighetens planer er verktøy for hele menigheten og må være tilgjengelig for alle. Menighetsrådet har ansvar for planarbeidet, men kan delegerer arbeidet til et utvalg eller en arbeidsgruppe. De tilsatte har også en rolle i dette arbeidet. Lokale planer vedtas av menighetsrådet og oversendes kirkelig fellesråd. De bør også sendes til aktuelle samarbeidspartnere. Forutsetninger for gjennomføring av en plan, er at den følges opp med et budsjett og en strategi.

I alt planarbeid i menigheten er det et mål å tenke tverrfaglig. Trosopplæring, gudstjenester, kirkemusikk og kultur styrkes ved å knytte det til det diakonale. På samme måte kan diakonale tiltak styrkes gjennom tverrfaglig tenkning.

5.2 Ansvar og ledelse

- *Menighetsrådet* har ansvar for at diakonien innarbeides og utvikles i soknet. (Kirkeloven § 9). I menigheter med eget diakoniutvalg, har dette en viktig rolle. Utvalget oppnevnes av menighetsrådet. Menighetsrådet vedtar planer, og kan vedta satsingsområder og fastsette menighetens diakonale profil. Menighetsrådet har et særlig ansvar for frivillighet og samspill med lokale lag og foreninger.
- *Diakonen* er ved sin fagkompetanse og vigsling gitt et faglig lederansvar for menighetens diakonale arbeid og bidrar til at planer og prioriteringer settes ut i livet. Diakonen skal bidra til et godt tverrfaglig samarbeid og skape rom for en mangfoldig frivillighet.
- *Fellesrådet* har som regel arbeidsgiveransvar, og har et overordnet ansvar for å avgjøre økonomiske rammer, organisering og lederstruktur for de som arbeider innen diakoni. Fellesrådet skal bidra til å samordne menighetsrådets virksomhetsansvar og arbeidsgivers ansvar for de tilsatte. Gjennom sitt ansvar for overordnede mål og planer skal fellesrådet innarbeide og prioritere diakonal virksomhet i budsjettsarbeidet, og fremme diakonale satsinger overfor kommunene. (Kirkeloven § 14).
- Kirkevergen/daglig leder ivaretar arbeidsgiveransvaret i det daglige, og skal bl.a. bidra til prioritering, rammebetingelser og utviklingsmuligheter for de som arbeider innen diakoni.
- Sokneprest/prost har bl.a. ansvar for at det diakonale perspektivet innarbeides i gudstjenestelivet, og skal bidra til samordning mellom prestedtjenesten og arbeidet i menighetsråd og fellesråd.
- *Bispedømmerådet* har ansvar for at diakonien innarbeides i menighetene i samsvar med de nasjonale strategiene. Bispedømmerådet fordeler midler til stillinger i diakoni.
- *Biskopen* fører tilsyn med tilsatte og de kirkelige råd i bispedømmet, og skal bl.a. rettlede og oppmuntre til diakonal innsats i tråd med nasjonale strategiene.
- *Kirkerådet og Kirkemøtet* forbereder og beslutter strategier for det diakonale arbeidet på nasjonalt nivå.
- *Samisk kirkeråd* har ansvar for å fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke og ivareta urfolksspørsmål på vegne av Den norske kirke.

5.3 Frivillighet

I menigheten er den samlede erfaringen stor. Det er viktig for kirken at mennesker som oppsøker den ikke bare blir mottagere av tjenester, men kan bli involvert og delaktige i fellesskapet. En del av kirkens oppdrag er nettopp å gi rom for det. En vanlig tilnærming til frivillighet er å ta utgangspunkt i oppgaver som skal løses. En annen tilnærming er å ta utgangspunkt i enkeltmennesket med sin motivasjon, sine evner og ressurser, og legge til rette for at dette engasjementet kan utfoldes. Det betyr at den enkelte kan få bruke seg selv, sine ideer og sine personlige ressurser. En slik tilnærming kan være med på å skape sterkere tilhørighet og gi opphav til spennende diakonale initiativ. Det legger også til rette for meningsfull selvrealisering som også styrker tilhørigheten i et fellesskap. I praksis betyr det at aktivitetsmangfoldet i en menighet springer ut ifra hvilke av mennesker og ressurser som finnes i fellesskapet i stedet for et sett oppgaver som skal løses.

En bevisst tenkning omkring arbeidet med frivillighet, samt hensiktsmessige rammer og god frivillighetsledelse, er avgjørende for å ivareta frivillige, utløse engasjement og skape kvalitet i arbeidet. Ansatte er viktig for å sikre stabilitet og faglig kvalitet i frivilligheten.